

יאמרו גאולי ה' *

=====

ראש הישיבה הרב חיים דרוקמן שליט"א

התפילה המיוחדת של היום המיוחד הזה, יום העצמאות, מתחילה בפרק ההודאה שבתהילים ק"ז: "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו". ומי הם אלה שאלהם מופנית הקריאה "הודו לה' כי טוב"? מי הם החייבים להודות? ממשיך הכתוב ומפרש - "יאמרו גאולי ה'", אשר גאלם מיד צר ומארצות קבצם, ממזרח וממערב, מצפון ומים...". אלה הם "גאולי ה'", והם הם החייבים תודה.

ואני שואל את עצמנו - האם אנחנו חשים שהמדובר בנו, שהכל מכוון אלינו, "אנחנו אלה פה היום כלנו חיים"?! האם אנחנו חדורים את התחושה שאנחנו "גאולי ה'" אשר גאלו מיד צר, שבנו הווה עובדא - "מארצות קבצם, ממזרח וממערב, מצפון ומים"? ואשר על כן - שאנחנו הם אלה הצריכים להודות לה' "כי טוב, כי לעולם חסדו", שעלינו מוטלת החובה הגדולה לקרוא ולהכריז, קבל עם ועולם, כי גאלנו ה'; לבטא מעמק לבנו את ההודיה העמוקה לצור ישראל וגואלו מיד צר? ידוע לנו, שרבותינו למדו מן הפרק הזה את חובת ההודיה הפרטית, את חיוב ברכת "הגומל" למי שגמלו הקב"ה כל טוב, בצורות שונות: "ארבעה חייבים להודות - יורדי הים, הולכי מדבריות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים - ויצא" (ברכות נ"ד:). המקור לקביעה זו הוא הפרק הזה, שבו חוזר הפסוק "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם" - ארבע פעמים, בתאור ארבעה מקרים שונים של נסים שנעשו לבני אדם, ועליהם יש להם להודות.

אם כן נלמדת מכאן חובת ההודאה הפרטית. אך לא פחות מזה עוסק הפרק - על פי פשט הכתוב - בכלל ישראל: "אשר גאלם מיד צר, ומארצות קבצם ממזרח וממערב, מצפון ומים" - הלא זהו כלל ישראל שעבר על בשרו את כל הסכנות הללו, הלא זהו כלל ישראל אשר חצה ימים רבים, ונדד במדבריות הרבה, ונתסר בחלאים שונים, והיה חבוש בגלויות שונות. כלל ישראל שנגאל - פשיטא שצריך להודות בקול גדול, משום "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו".

ומענין ההיקש: ארבע הודאות - כנגד ארבע צרות שונות. והרי גם כרוב הכלל - ישראלי אנחנו מונים - ארבע מלכויות, ארבע גלויות שונות - גלות גלות וענינה, גלות גלות ושעבודה המיוחד. והנה כשנגאל ישראל מענשן של אלו, ובמיוחד מזו הרביעית, הקשה שבכלן - הנה אז ישבחו גאוליו, "גאולי ה'" אשר גאלם מיד צר, שירה חדשה, שירת "הודו לה'". כך מדגיש המאירי, (בפרושו לתהילים ק"ז) הרואה את פשט הכתוב של מזמור זה במישור הכללי - לאומי. "נראה לי שזה המזמור נאמר בנבואה על הגאולה מזה הגלות הארוך שאנחנו בו בצרות גדולות". יש לזכור שהמאירי כותב את דבריו לפני שבע מאות שנה, ומתיחס באופן ברור לגלות האחרונה ולגאולה ממנה. ובהמשך דבריו - "וכשיגאלם הא-ל - יינצלו מכל זה ויודו לד' ויפרסמו נפלאותיו לבני אדם, וישבו לארצם החריבה, ויכונונו בה ערי מושב, ויצליחו בה בכל מיני הצלחות, ומלאה הארץ דעה כאשר ישלימו עצמם בכל מיני שלמות, כאמרו בסיום דבריו - "וכל עולה קפצה פיה".

* משיחת ליל חג העצמאות בישיבה.

האין כאן תאור מדויק של הקורות אותנו בדורות האחרונים, בדברי ימי הגאולה האחרונה? הלא זהו תהליך שיבת ציון המחודשת, תהליך שראשיתו בשיבה לארץ החרבה, המשכו ב"ויכוננו עיר מושב", ופסגתו ב"ומלאה הארץ דעה את ה'". וההתקדמות המתמדת בכוון פסגה זו - תלויה בנו - כדברי המאירי, "כאשר ישלימו עצמם בכל מיני שלמות". "יאמרו גאולי ד' אשר גאלם מיד צר". נכיר ונדע אנחנו כלנו, כי בנו הדברים אמורים. אנחנו נגאלנו, ורבש"ע הוא הוא שגאלנו. כל מה שאירע בדורות אלה לנגד עינינו - הרי זו זרועו הנטויה של הקב"ה הפועלת בגלוי בקורותינו. כל ההתרחשויות הנרקמות והולכות, של הקמת המדינה ושל תהליך קבוץ בניה לתוכה - הכל מעשי ד' הם, הנגלים והמפורשים - כמו גם הנסתרים והסתומים. הלא מאחורי כלם מציץ אלינו בעל הבירה, הלא מאת ה' היתה זאת. "בונה ירושלים - ד'", נדחי ישראל יכנס"; "ופדויי ד' ישובון ובאו ציון ברינה"; "כרוך אתה ד', מקבץ נדחי עמך ישראל". כל אלה - מעשי ד' המה. וכל מי שמתכחש לאמת העובדו הזו - הרי זו כפירה וכפיות טובה כלפי מעלה, גם אם מדובר ביהודי שונ מצוות. ואדרבא, מיהודים כאלה, ששם שמים על שפתותם ובלבם, גדולה יוה התביעה להכרה במעשי שמים!

מפחיד עד עצם היום הזה להזכר באיזו מציאות עמדנו, ערב פרוץ מלחמת הקוממיות. היש בתולדותינו מציאות העונה יפה מזו להגדרה של "רבים ביד מעטים" ו"גבורים ביד חלשים"? וכי מי מול מי עמד פה במלחמה? הרי מול הצבאות המסודרים של כל מדינות ערב הסובבות אותנו - העמדנו אנחנו שש מאות אלף יהודים, מהם עולים חדשים בני יומם, שלא הבינו אף את שפת הפקודות שנתנו להם! אוסף של יהודים מארצות שונות ומתרבויות שונות, "צבא" בלא מדים ובלא נשק - מציאות שבדמיוננו הצברי הצעיר איננה מוחשית כמעט. עומד לו דוד מול גלית, ומטביע את האבן במצחו והענק נופל על פניו ארצה. ואת כל זה ניתן להסביר בדרך רציונאלית, בהגיון אנושי, תוך "נטרול" הקב"ה מן התמונה, כאילו לא ידו עשתה כל זאת? האם דרכה של אמונה היא זו, הכך מדבר יהודי מאמין יהודים רגילים להכיר בהשגחה פרטית. ומה בדבר ההשגחה הישירה על כלל ישראל?

המציאות ההיא, של הכרזת מדינת ישראל וכל מהלך מלחמת השחרור שבא בעקבותיה, היא גילוי שיא של "ואתה ברחמיך הרבים... מסרת רבים ביד מעטים". והנה בחנוכה - פשוט לנו לשוב ולומר שמונה ימים - בעל מלחמות, - אתה הוא ש"מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים". בפורים פשוט לנו להכיר כי אתה, רבש"ע, עשית כל זאת - "הפרת... וקלקלת... והשבות... ועשית". והנה שם בפורים, לכאורה, הכל התגלגל בדרך הטבע, שום התערבות אלוקית על-טבעית גלויה לא היתה בכל המציאות ההיא. ושם - זה פשוט להכיר מי עומד מאחורי הגלימה ומושך בחוטים. בחנוכה - זה פשוט. היעלה על דעת יהודי מאמין לומר שאת ניסי חנוכה חוללו המכבים בדרך הטבע, או כי כוחם ועצם ידם עשה להם את החיל הזה? האם לא נראה בביטויים כאלה כפירה פשוטה? אם כן במה שונה המציאות של דורותינו מן ההיא שבהסטוריה? הקב"ה הציל אותנו עצמנו ממוות בטוח, מהשמדה המונית. ואיך אפשר שלא להודות לו על כך?! אדם פרטי שנצל ממו קובע יום זה כיום חג לו ולבניו עד סוף כל הדורות. ואיך אפשר שלא לש

"ב'זה היום עשה ה'!" לכלנו?! כשתופסים מה באמת התרחש עמנו ובנו - האפשר שלא לשיר ולא לרקוד, לא להתמלא בחדות "הודו לה' כי טוב"?! אנחנו מכירים היום בשני גושים גדולים בעולם - מזרח ומערב. בדרך שבעולם - כמעט בלי שום שאלה מהו הנושא העומד על הפרק - רחוקים הגושים האלה זה מזה בדעותיהם כרחוק מזרח ממערב. אין להשיג הסכמה מלאה ביניהם בשום תחום. כל זמן שיאמר האחד כי עכשיו יום - יעיד עליו האחר שמים וארץ כי אין זה אלא לילה. והנה באותו רגע הסטורי של ההודעה על הכרזת מדינת ישראל - הורמו הידים מכל אגפי האומות המאוחדות לאשר את ההודעה. חברו שני הקטבים לאשר את האמת הנצחית הזו, כי שב ישראל אל ארצו לבנות ולהבנות בה. האם זה איננו מעשה ה' הגדול? האין זו בדיוק מהדורה חוזרת של המסופר במסכת מגילה, על אותה שעה שאסתר עמדה להפגש עם אחשורוש כי "שלושה מלאכים נזדמנו לה באותה שעה, אחד שהגביה את צוארה, ואחד שמשך חוט של חסד עליה, ואחד שמתח את השרביט". (מגילה ט"ו:) האם שם, באותה החלטה הסטורית על אשור הקמת מדינת ישראל, אפשר היה שלא לשמוע את משק כנפי אותם מלאכים, אותם שלוחים לדבר? רק עוורון באמונה יכחיש זאת, ולצערנו - "מי עוור כי אם עבדי". (ישעיהו מ"ב, י"ט). דווקא אצל אנשים האמונים עלי מושגים של אמונה - מתגלה בנקודה זו לעתים גילוי עמוק של היפך - אמונה.

זהו פשט ההבנה את מה שקרה עמנו בתקומת מדינת ישראל. וישנה נקודה עמוקה מזו. בברכה השניה מברכות שמונה-עשרה, ברכת גבורות, נזכרת רשימת תארים של הקב"ה: "סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים". בתשובות מהר"ם מרוטנברג (דפוס פרג תשובה תתרי"ח) מובאת בהקשר זה שאלה - מדוע דוק תארים אלה הם שנזכרו ולא למשל מלביש ערומים? והתשובה הניתנת שם היא: הגמרא עצמה מנמקת את אחד השבחים המופיעים בברכה זו, והוא השבח של "משיב הרוח ומוריד הגשם". מפרשת הגמרא, כי שבח זה נזכר, מאחר שהוא שקול כנגד תחית המתים. זהו מן הסתם המכנה המשותף לכל יתר השבחים הנמנים בברכה זו: כולם שקולים כתחית המתים. (והרי זוהי חתימת אותה הברכה ובחתימה אנחנו מוצאים תמיד את תמצית ענינה של כל הברכה כלה.) והשאלה הנשאלת - מה הקשר? מהו ענינם של התארים "סומך נופלים, ורופא חולים ומתיר אסורים" - אצל תחית המתים? מילא - נוכל להבין איך קשורה הנה חולית "רופא חולים": שהרי כל מחלה יש בה אחד מששים שבמיתה, כל מחלה היא דיכוי של גילוי חיות מלאה, אבל מה נאמר לגבי "סומך נופלים" ו"מתיר אסורים"? מה בינם ובין תחית המתים?

התשובה ביסודה נמצאת אף היא שם, ואנחנו נרחיב על פיה: סומך נופלים ומתיר אסורים אינם אמורים בפרט בלבד, באדם פרטי הנופל והקב"ה סומכו, או בחבוש פרטי שהקב"ה מתירו מאסוריו. מדובר - גם בברכה זו - בכלל ישראל שהקב"ה סומך את נפילתו ומתיר את אסוריו. ובמובן הזה, הכללי, אכן שייך מאד לדבר על תחית המתים! גאולת ישראל היא תחית המתים הלאומית, כשם שגלות ישראל מארצו היא מות במובן הלאומי! לאמיתו של דבר, כל גלות של עם מארצו היא מות, היא כליון לאותו עם. על אחת כמה וכמה, בטפוס גלות עליון באחרונה, גלות שיש עמה גזירות ופוגרומים, רדיפות על צואר וטבח קהילות. באופן טבעי, על פי חוקי הקיום ההסטוריים, כבר מזה עידנים צריכים היינו לחלוף מעל במת העמים, כפי שקרה עם מעצמות העל היותר אדירות של ימי קדם. הרי שגאולתנו מן הגלות אינה אחרת מאשר תחית המתים. וגם על תחיה לאומית זו, ולא רק על תחיתו הפרטית של כל יהודי בקץ הימין, מדובר בברכת גבורות.

מה שהתרחש בנו בדור התחיה הזה, מוצא את ביטוי המפורש בחזון העצמות היכשות של יחזקאל הנביא (פרק ל"ז): גלות - היא מוות, אומר הנביא, הגלות היא בית הקברות האדיר של עם ישראל. "בן אדם, העצמות האלה - כל בית ישראל המה; הנה אומרים - יבשו עצמותינו, אבדה תקוותנו... לכן הנבא ואמרת אליהם, כה אמר ה' א-להים - הנה אני פותח את קברותיכם עמי, והעליתי אתכם מקברותיכם עמי, והבאתי אתכם אדמת ישראל". שיבת ישראל מארצו - היא הוצאה מקבר הגלות. קבוץ גלויות - זוהי תחיית המתים, אומר הנביא יחזקאל.

כשכך נתפסת המציאות הלאומית של מה שעובר עלינו, עולה וגוברת ההרגשה של מציאות מופלאה, של פלא פלאים שנעשה כאן, ומאליה גוברת תחושת חיוב ההודאה, תחושת ההכרה הפשוטה של "יאמרו גאולי ה'", של הקריאה ממעמקי לב - "הודו לד' כי טוב, כי לעולם חסדו!"

ומי שמכיר בכך, מי שאינו עוצם עיניו כלפי המציאות שאנחנו עצמנו גאולי ד' - הריהו שר. זוהי שירה חדשה, שירה רוממה, שמשבחים גאולים לשמך הגדול. זוהי השירה הפנימית והנגלית שאנחנו קרואים אליה: להכיר בגאולה ולשמוח בה, לשיר עליה ולהודות למי שפעל אותה. וכשהתחושה חיה - אין צורך לצוות על השירה באופן מלאכותי: היא מתרוננת מאליה, היא בוקעת ועולה - אז שמחים ומאושרים בפעל, "אז ימלא שחוק פינו" - כשחשים בעומק את מלא עצמת ההודיה של בעל הנס.

כשמכירים בעובדה שעצת ה' היא הפועלת את תהליכי קוממיותנו, מתמלאים גם הריגשת בטחון, כי כל היתר, כל מה שנראה כמתנגד לתכנית זו, אינו אלא "מחשבות בלב איש", אם הן צצות מתוכנו או משדות זרים, מכפנים או מכחופ. "ועצת ה' אשר יעץ להחל אור גאולה מעולפת במטמוני מסתרים, כמו שאנו רואים בעינינו, ומוקפת בהמון נגעים של עניי הדעת, סובלי חלאים רוחניים - ודאי לא יועילו כל חשבונות העולים בלב אדם, שמחשבותיו הבל, נגד עצת ה' העליונה אשר דבר טוב על ישראל, לכונן אור גאולה ודרך חיים לשאר עמו..." (אגרות הראי"ה, אגרת שע"ח).

קשיים ועכובים ואפילו סימני שאלה הצצים מידי פעם על דרך הגאולו אינם יכולים לעמעם כהוא זה את הבטחון בהמשך התממשות התכנית האלוקיו שהרי "עצת ד' לעולם תעמוד, מחשבות לבו לדור ודור כי הוא אמר ויהי, הוא צוה ויעמוד"; "כי לא יטוש ד' עמו, ונחלתו לא יעזוב".

אנו, גאולי ד' המכירים ביד ה', נאמר בכל לב - "הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו", ונשמח בכל לב ב"זה היום עשה ד'", ועל כן "נגילה ונשמחה בו". נשמחה בו-ביום ונשמחה במחוללו, בו-בקב"ה. זוהי ההכרה השלמה, העמוקה והמלאה, המצעידה אותנו קדימה בעוז - אמונה בתהליכי גאולתנו, ההולכת ונכונה עד אור היום.